

УДК 378.016

І. П. РЕПКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто мету, сутність, роль проектної діяльності студента в процесі навчання в педагогічному ВНЗ. Встановлено, що проектування є складником сучасної системи професійної підготовки та основою формування готовності студентів до педагогічної діяльності. Схарактеризовано етапи формування проектної культури майбутнього вчителя. Запропонований підхід можна розглядати як парадигму вибудови майбутнім педагогом власної професійної діяльності щодо проектування та реалізації в освітньому просторі особистісних набутих знань.

Ключові слова: *проектна культура, студент-дослідник, етап виконання роботи, системи професійної підготовки, педагогічна діяльність.*

Школа ХХІ ст. зумовлює необхідність докорінного переосмислення освітньої парадигми, актуалізації змісту, технологій становлення особистості учня як суб'єкта й проектувальника життя, створення проектно-життєвого простору, спрямованого на розвиток і саморозвиток компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, прагне змінити на краще своє життя й долю своєї країни.

Студент, який готується стати вчителем, повинен бути спроможним діяти в сучасному просторі культур, володіти вмінням проектної діяльності, бути компетентним у оцінюванні перспективних освітніх технологій та мати власну авторську позицію в педагогіці.

Ми схилиємося до думки вчених А. Гіна, А. Нісімчука, С. Сисоєвої й розглядаємо здатність до проектної діяльності як складники загальної професійної компетентності та професійно-педагогічної культури вчителя. Отже, враховуючи цей підхід, ми вважаємо за можливе під професійною компетентністю майбутнього вчителя щодо розробки індивідуальних проектів розуміти інтегративну характеристику фахівця, що включає гіпотетичну й прогностичну здібність руху в освітньому процесі за власною траєкторією розвитку відповідно до особистісних можливостей та на основі сучасних знань [2; 4; 8].

Проблему проектної культури як складник професійної компетентності вчителя з кінця ХХ ст. досліджували українські та зарубіжні вчені О. Анісімов, В. Безпалько, І. Бухтіярова, О. Гребеннікова, Ю. Громико, Г. Ільїн, О. Константинова, Н. Матяж, А. Осмоловський, Л. Пироженко, О. Прикот, В. Симоненко, В. Слободчиков, С. Ящук та ін.

Узагальнюючи думку згаданих науковців, зазначимо, що проектна культура вчителя – це сукупність способів інноваційного перетворення педагогічної діяльності на основі прогнозування, планування, конструювання та моделювання освітньовиховних процесів і систем.

Професіоналізм сучасного вчителя визначає рівень його проектно-діяльнісних умінь. Отже, важливо зуміти грамотно змоделювати самостійну проектну діяльність майбутнього вчителя.

Мета статті – схарактеризувати етапи формування проектної культури майбутнього вчителя в освітньому процесі ВНЗ.

Перед викладачами вищого педагогічного закладу стоїть завдання підготувати вчителя, здатного проектувати освітнє поле, у центрі якого стоїть дитина, а урок є уроком-подією, а, на думку Ш. О. Амонашвілі, уроком – “найважливішою, провідною формою процесу творіння долі дитини” та уроком “самого життя дитини” [1, с. 78].

Таке бачення проблеми змусило викладачів вищої школи до інноваційних пошуків.

Запропонований підхід можна розглядати як парадигму вибудови майбутнім педагогом власної педагогічної діяльності щодо проектування та реалізації в освітньому просторі особистісних набутих знань.

Пропонуємо декілька етапів формування проектної культури в процесі формування фахівця. На першому мотиваційно-рефлексійному етапі відбувається усвідомлення викладачем і самим студентом цілей та особливостей педагогічної діяльності, створення мікроклімату відносин і спілкування. Це початок освітнього діалогу, який починається з активізації за допомогою педагогічних стимулів мотивів навчання. Із цією метою доцільно на заняттях з педагогіки використовувати яскраві розповіді про дітей, приклади з власного досвіду під час навчання в школі або досвіду відомих педагогів, розповідати про нестандартні педагогічні ситуації в школі, аналізувати власні прогалини в педагогічній роботі, спиратися на власний досвід першокурсників і при цьому акцентувати увагу студентів на практичній вагомості теоретичного навчального матеріалу, який вони засвоюють на лекційно-практичних заняттях.

Слід пам'ятати, що дійсний світ студента – це світ його потреб та інтересів, саме інтерес створює особливе поле почуттів людини, її волі й особистого значення [3]. Отже, потрібно поступово під час проведення занять з педагогіки з елементами ігрових ситуацій педагогічні стимули доповнювати емоційними. Так, семінарське заняття, одним із завдань якого є ознайомлення з педагогічною літературою, варто доповнити виготовленням “рекламного листа” або “рекламного ролику/ролику-презентації”, який би розкривав головну ідею книги. Під час занять, які присвячені обраній професії, освітньому процесу в закладах освіти, контролю за досягненнями учнів або іншим педагогічним процесам, можливе використання дискусій у форматі, коли кожен учасник, його думка сприймаються як унікальне, особливе та враховується під час підбиття підсумку.

Поступово на цьому етапі потрібно переходити до рефлексії. На нашу думку, викладачу доцільно поєднувати колективні, групові та індивідуальні форми роботи. Наприклад, обирати педагогічну книгу для вивчення групою студентів, а під час семінарського заняття доповнювати один одного матеріалами особистого усвідомлення, або вступати в дискусію стосовно педагогічних ідей автора книги. Варто давати групове завдання у ви-

гляді педагогічної “шкільної” ситуації й пропонувати знайти варіанти “виходу” з нею, спираючись на здобуті теоретичні знання з теми. Слід навчати студентів “читати активно” – не переказувати прочитане, а вміти бачити можливість використання елементів у майбутній власній педагогічній діяльності, складаючи таким чином власну “педагогічну скриньку” [5].

Вагомим елементом вивчення курсу педагогіки на цьому етапі є перегляд (нехай навіть у відеозаписах) уроків, виховних занять, інших форм роботи вчителів з дітьми або звернення до власного шкільного досвіду самих учнів з їх подальшим обговоренням.

Групова робота, яку варто використовувати на цьому етапі, має професійний характер, тобто передбачає безпосереднє виконання тих дій, які будуть виконувати студенти у своїй професійній діяльності.

Другий етап визначає основні контури власного індивідуального проекту педагогічної діяльності. Важливо на цьому етапі розглядати теоретичні знання педагогічної науки як основу майбутньої практичної діяльності. Теоретичні знання, засвоєні студентом на лекційних заняттях, повинні мати практичну спрямованість і вільний вибір особистісного самовираження під час співробітництва на практично-семінарських заняттях.

Така попередня робота, на наш погляд, забезпечить перехід від рефлексивної орієнтації до формування цілісного фундаменту “Я-педагог”.

Викладач повинен не допустити стихійності цього процесу й надати самостійній роботі студентів пошукового спрямування.

Ця робота є індивідуальною з елементами проектування і спочатку має наочно-малюнковий характер у вигляді опису педагогічної проблеми висловами з наукової літератури чи опису фрагментів з досвіду педагогів. Поступово така індивідуальна творча робота ускладнюється елементами абстрагування, набуває проблемного прогностичного характеру [3].

На перших етапах студент виконує проектну роботу в умовах вільного вибору ідеї та діяльності на її реалізацію, але спланована робота педагога перетворює її на співробітництво й потім тісну взаємозлагоджену діяльність студента та викладача – керівника проектної роботи [7].

Головним питанням стає співвідношення діяльності вчителя й студента. При цьому наголошуємо на тому, що особистісне бачення вирішення проблеми студентом не повинно бути підпорядковане задуму викладача.

З моменту початку роботи над проектом цей процес повинен набути характеру співробітництва, коли динамічна творча діяльність студента на певному етапі роботи над власним педагогічним проектом “зустрічається” з висококваліфікованою діяльністю викладача на рівних і набуває характеру творчого взаєморозуміння, взаємодоповнення [6].

На цьому етапі потрібні емоційні стимули, колективне обговорення на заняттях з педагогіки виконаних проектів: схвалення знахідок дослідника колективом, роздуми над почутим, зіткнення думок, робота на рівних, рефлексія та самоаналіз. Усе це доповнюється ознайомленням з досвідом авторських шкіл, сучасними педагогічними технологіями, передовим педагогічним досвідом.

Результатом такої роботи над проектом стане наукова робота (стаття, науковий виступ, тези), написана спочатку в співавторстві, а потім і самостійно студентом-дослідником.

На третьому етапі процесу підготовки майбутнього фахівця відбувається самовираження дослідника, вибір власного методу, проектування власної педагогічної технології. Звичайно, проект студента, майбутнього педагога, це найчастіше “відкриття заново”.

Особливістю дослідної роботи на цьому етапі є те, що вона є самостійною і за тривалістю, і за темпом виконання. Кожен студент особисто визначає строки виконання роботи, викладач лише пропонує кінцеві орієнтовні терміни виконання частин роботи. Іншими словами, студент самостійно обирає власну траєкторію руху до кінцевої мети.

Спільна робота над проектом студента-дослідника, керівника роботи, рецензента – це діалог в освітньому творчому просторі, у який варто включати всю групу студентів [6]. Саме груповий пошук дає можливість побачити педагогічну проблему як багатовекторну й усвідомити, що обрана тобою для проекту педагогічна проблема має багато спільного з проблемами, які окреслені для пошуку іншими членами академічної групи. Таким чином, у студентів зароджуються особистій дієві знання та розуміння глибини проблемного пошуку.

Напрямами роботи на цьому етапі є більш глибоке та усвідомлене розуміння ідеї проекту, засвоєння таких понять у педагогіці, як концепція, система, структура, проектування, експеримент тощо.

Студент уже спроможний структурувати наукову роботу, довести актуальність обраної проблеми, структурувати опрацьований матеріал, схарактеризувати послідовність і зміст проведення експериментальної роботи, спрогнозувати результати. Спільно з керівником роботи студент-дослідник окреслює коло педагогічних понять, якими буде оперувати в роботі, розробляє науковий апарат теми (об’єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза дослідження), визначає практичну значущість роботи та перспективи апробації.

Слід зазначити, що не викликає труднощів у студентів формувальний етап проведення педагогічного експерименту, якщо план підготовки майбутнього вчителя передбачає достатню кількість варіантів педагогічної практики, налагоджений тісний взаємозв’язок викладачів педагогіки ВНЗ з учителями базових закладів освіти, де проходять практику студенти та отримують постійну допомогу з боку вчителів шкіл та методистів практики від ВНЗ.

Позитивно впливає на формування у студентів фахових умінь майбутньої діяльності й проведення практичних занять з педагогіки у вигляді інсценування фрагментів різноманітних форм виховної та навчальної роботи, написання (спочатку колективно, а потім індивідуально) конспектів фрагментів або цілісних уроків, виховних занять і захист їх у вигляді “ярмарку педагогічних ідей”. Майбутні вчителі таким чином, з одного боку, вчать зберігати свою “Я-концепцію” педагога, збагачують свою позицію, самостверджуються, з іншого – вчать самоаналізувати, самооцінювати свою роботу [4].

Складність на цьому етапі роботи над проектом викликає вміння студента на основі опрацьованого теоретичного матеріалу визначити критерії (показники) рівня сформованості того чи іншого педагогічного явища. Важким питанням є й узагальнення матеріалу параграфу, розділу, всієї роботи та написання висновків. Ця робота потребує допомоги керівника та викладача педагогіки.

Так, під час семінарських занять з педагогіки колективно аналізують актуальність і спроможність запропонованого проекту в контексті сучасних психолого-педагогічних та методичних проблем освітнього процесу, виявляють авторську позицію та індивідуальну неповторність проекту. Не слід забувати, що кожен проект несе відбиток особистої суб'єктності, свій погляд на світ, своє бачення шляхів розкриття зазначеної теми, вирішення окресленої проблеми, а отже, і свої авторські "неправильності", які часто мають дискусійний характер.

Схарактеризований підхід до виконання проектної роботи є виправданим, результат – високі оцінки, що отримують студенти під час захисту.

Отже, проектна діяльність поєднує в собі освітні можливості як дослідження, так і експерименту. Для викладача основним завданням проектної діяльності є отримання позитивних змін у студентів-дослідників (нові знання, уміння, навички, ставлення). Для студентів – самостійність реалізації педагогічного проекту. Це зумовлює проектування як складник сучасної системи професійної підготовки та основу формування готовності студентів до педагогічної діяльності.

Подальшого вивчення потребує вивчення особливостей взаємозв'язку викладача та студента в процесі виконання проектної роботи.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества : Кн. для учителя / Ш. А. Амонашвили. – Киев : Освита, 1991. – 110 с.
2. Гін А. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність : посіб. вчит. / А. О. Гін. – 2-ге вид., доп. – Луганськ : Резников В. С., 2007. – 275 с.
3. Константинова О. Навчання із задоволенням (Метод проектів при вивченні іноземних мов як засіб розвитку творчої особистості) / О. Константинова // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати : практико-зорієнтований збірник. – Київ, 2003. – С. 248–257.
4. Нісімчук А. Педагогічна технологія : підручник для підготов. спеціалістів / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, І. О. Смолюк. – Київ : Четверта хвиля, 2003. – 222 с.
5. Соловейчик С. Учение без исключения / С. Соловейчик // Юность. – 1985. – № 9. – С. 107–112.
6. Осмоловський А. Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості / А. Осмоловський, Л. Василенко // Шлях освіти. – 2000. – № 2. – С. 34–37.
7. Пироженко Л. Метод проектів / Л. В. Пироженко // Енциклопедія освіти ; АПН України ; головний ред. В. Г. Кремень / Лідія Пироженко. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 487–488.
8. Сисоєва С. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя / С. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4 (49). – С. 60–66.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2015.

Репко И. П. Формирование проектной культуры будущего педагога

В статье раскрывается цель, сущность, роль проектной деятельности студента в процессе обучения в педагогическом вузе. Установлено, что проектирование является составляющей современной системы профессиональной подготовки и основой формирования готовности студентов к педагогической деятельности. Охарактеризованы этапы формирования проектной культуры будущего учителя. Предложенный подход можно рассматривать как парадигму построения будущим педагогом собственной профессиональной деятельности по проектированию и реализации в образовательном пространстве лично полученных знаний.

Ключевые слова: проектная культура, студент-исследователь, этап выполнения работы, система профессиональной подготовки, педагогическая деятельность.

Repko I. The Formation of Project Culture of Future Teachers

The article discusses the purpose, thenature, the role of the project activities of the student in the learning process in a pedagogical University.

The study established that the design is part of modern system of professional training and the basis of formation of readiness of students to teaching.

The author outlined and characterizat on stages of formation of design culture of a future teacher.

The first motivation al-reflexia stage the awareness of the teacher and the student's own goals and features of pedagogical activity, the creation of a microclimate relationships and communication. This is the beginning of educational dialogue, which begins with there vitalization with the help of pedagogical incentives and motives of learning.

Gradually at this stage you should move the to reflection. In our opinion, the teacher is useful to combine collective, group and individual forms of work.

The second stage determines the basic contours of their own individual project teaching. It is important at this stage to consider theoretical knowledge of pedagogy as the basis for future practical activities. This work is individual with elements of design and at first has a clearly-shaped character as a description of the pedagogical problem statements from the scientific literature or descriptions of fragments of experience of teachers. Gradually this individual creative work is complicated elements of abstraction, becomes problematic prognostic character.

Thus we emphasize that personal vision of solving the problems a student should not be subordinated to the intention of the teacher.

At the III stage of the process of preparation of future specialists is the expression of the researcher, the choice of a native method, design their own educational technology.

Feature development work at this stage is that it is independent, at the duration and pace of implementation. In other words, the students elects their own trajectory of movement towards the end goal.

Areas of work at this stage is deep and more conscious understanding of project ideas, the assimilation of these concepts in pedagogy as a concept, system, structure, design, experiment and so on.

It should not be forgotten that each project bears the imprint of personal subjectivity, their view of the world, his vision of how disclosure of this topic, solve a specific problem, and therefore its author's "infidelity", which often are controversial.

Proposed approach can be viewed as a paradigm of formation of future teacher's professional activities on the design and implementation in the educational space of personal knowledge.

Key words: design culture, student-researcherthe, executionphase of the work, the system of professional training, pedagogical activity.